

לעבור את פרעה

שבי במלחמת יום הכיפורים – גורי פלטר כל הזכויות שמורות 2016.

הקדמה

מלחמת יום כיפור. שמונה עשר באוקטובר 1973, תשע עשרים ותשע.

אנחנו טסים מהר ונמוך. אני אומר לאי ציק הנווט לעזוב את הכל ולהסתכל סביב. הטילים מתחילים לצאת אלינו משני צדדיו של הנהיג הסופי לתקיפה. רוני המוביל - חוטף טיל ראשון, מדווח ושובר מזרחה לכיוון בסיס רפידיים. מגיע תורנו - טיל מגיע משמאל, אני שובר והוא מחטיא. טיל שני מגיע מימין כמעט בו זמנית. הפעם השבירה מאוחרת והטיל מתפוצץ לידי. חורים בחופה, רעש נוראי, מנוע שמאל בוער, לוח האזהרות מאיר כמו עץ חג המולד. אני שובר שמאלה וכשאני מנסה לאזן את הפאנטום בגמר הפניה ההגאים מפסיקים לתפקד. לחיצה על שחרור חירום של הפצצות - לא קורה כלום. המטוס ממשיך לגלגל שמאלה ואני מושך בידיה ההפלטה התחתונה. הרעש בתא אפילו לא מאפשר התרעה לאי ציק.

אנחנו נוטשים בגובה של 300 רגל ובהטיה של 60 מעלות. המצב מחורבן ואני מתפלל שמערכת ההפלטה לא

נפגעה. ברוך השם, הכול עובד כמו בספר, המצנח נפתח ואני צונח כמה שניות עד הנחיתה בשדה אורז מוצף מים. המרפק השמאלי מרוסק אבל ביד ימין אני מצליח להסיר את הציוד המיותר. דיווח קצר ב"רינה" ומייד מגיעים כמה כפריים ולוקחים אותי ליחידה הצבאית הקרובה.

מרגע זה מתחילה מלחמה מסוג שונה - מלחמת הישרדות בשבי המצרי.

אני מנצל את הזמן שעובר בנסיעה מהחזית שבאזור איסמאעליה, עד חדר החקירות בכלא שבפרברי קהיר, כדי

להתכונן למאבק. אני נזכר ומשנן את כל מה שלמדתי ולימדתי בנושא השבי בשנות השירות בחיל האוויר.

עם הגעתי לכלא אני נחקר ברציפות שעות וימים ומנצל כל הזמן את מה שניתן להחזקת מעמד - העיקר לשלוח בעצמי ולא להישבר נפשית.

בשלב מסוים קיבלתי טיפול רפואי וגם נלקחתי לאולפני הטלוויזיה. החקירות המשיכו כל הזמן אם כי באינטנסיביות פחותה מאשר בהתחלה.

עם סיום הקרבות ביקר אותי נציג הצלב האדום, נלקחתי לבית חולים אזרחי בקהיר ושם רואיינתי ע"י כתיבי חוץ.

בששה עשר בנובמבר מגיע היום השמח - אנו מועלים על מטוס שוויצרי שנחת בארץ. הסיוט נגמר.

מסיבות סיום, תחקירים וניתוחים לתיקון המרפק. יעבור עוד זמן מה של פיזיותרפיה וחזרה לתפקוד מלא.

*רדיו נישא למילוט

כעבור שנה וחצי חזרתי לטיסה מבצעית ובזאת ראיתי את שיקומי העיקרי.

ברור שהשבי משאיר צלקות. נוכחתי לדעת שרוב האנשים לא יודעים הרבה על שבי ואני כותב את חוברת ההדרכה הזו על מנת להקנות ידע מועיל לכל אחד המעוניין לדעת קצת יותר על הנושא. שכרי יהיה בכך שמי שידע יותר יוכל לעמוד יותר טוב במאבק הזה, יחזור פחות פגוע בנפשו ושיקומו יהיה קצר יותר.

כל מה שכתבתי מבוסס על ידע וניסיון אישי. יש לזכור שניסיוני הינו שבי במצרים במלחמת יום כיפור. לא ניתן תמיד ליישם ניסיון זה כלשונו במדינות אחרות ותנאי לחימה אחרים אבל העקרונות דומים.

החוברת מהווה מידע בלבד ואינה באה במקום הוראות והנחיות רשמיות כל שהן.

חלוקת החוברת לפרקים נעשתה לפי סדר קורות השבי:

- א- הכנה מוקדמת לאפשרות של שבי.
- ב- התנהגות בזמן לחימה.
- ג- נפילה בשטח אויב.
- ד- חקירות ראשוניות.
- ה- חקירות ושהייה ממושכת בשבי.
- ו- חזרה מהשבי ושיקום.

לעבור את פרעה

פרק א' – הכנות מקדימות

לכל אדם בשירות כוחות הביטחון ישנם סיכויים ליפול בשבי האויב. ברור שככול שעיסוקו של אדם זה קרוב יותר פיזית לקו הסכסוך סיכויי רבים יותר. אנשי כוחות הביטחון שפעילותם השוטפת כוללת חציית הקו עוברים הכנה יסודית יותר לשבי מאשר אחרים. הדוגמות לאנשים אילו הינן בעיקר אנשי מודיעין, צוותי אויר, סיירות ואנשי הכוחות המיוחדים של חיל הים.

אילו העוברים את האימונים מוכנים יותר טוב למצבים של עומס גופני ונפשי הכרוך בשבי. יחד עם זאת יכול כל אדם להכין את עצמו למצבי לחץ ע"י קריאת חומר, שיחות עם פדויים וכולי.

הקפדה על כשירות גופנית תורמת רבות לעמידה בתנאי לחץ. תרגילי כושר, תזונה נכונה ושמירה על היגיינה נכונה מקילים על העמידה בתנאים קשים.

כל אירוע שבי שונה במהותו מאירועי שבי אחרים. שבי בזמן רגיעה אינו שבי בזמן מלחמה. שבי של אדם בודד אינו שבי של קבוצה. מקום האירוע שונה בכל מקרה ולכן קשה להכליל את ההכנה ויש לחשוב על עקרונות ההתנהגות בלבד.

ההכנה המקצועית לשבי נועדה ללוחם בודד או חוליה. לקבוצה קל יותר נפשית להתמודד אבל האפשרות להצליב הודאות מקשה על הסילוף וההטעה מצד כל בודד. לכן יש להתכונן ע"י לימוד וישום עקרונות בלי פירוט המסכן את השבי.

חשוב מאד ללמוד את האויב. יש להכיר את מנהגיו ושפתו. לא חייבים לדעת ערבית אבל ישנן מילים בסיסיות שלימודן יקל על השבי, בעיקר במפגש ראשוני עם שוביו. כך למשל יש ללמוד מספרים(עד מאה), פעלים פשוטים(ללכת, לעמוד, לשבת, לשכב, לכתוב, לקרוא), דרגות צבאיות, מילים שימושיות יום יומיות כמו – מגבת, תחבושת, מים, אוכל, פצע, בגדים, גבול, משטרה, צבא, חייל, קצין וכולי.

הכרת השפה תעזור בעיקר בשלב הראשון של הנפילה בשבי, במפגש עם אזרחים או חיילים שאינם קצינים, ובשלב המאוחר יותר של שהייה בשבי, כי בשלב החקירות תהיה תקשורת בשפה משותפת.

יש לקרוא על אירועים קודמים של סיפורי שבי למניעת הפתעות. בנושא זה אין לחסוך כי למגוון האירועים יש תרומה רבה להכרת הנושא.

כל מי שפעילותו מסווגת צריך להימנע, עד כמה שניתן, מלהופיע בתקשורת הציבורית. כל הופעה בתקשורת עוזרת לאויב לבנות תיק מודיעיני על האדם, דבר היכול להכשילו בהתמודדות מול חוקרים.

יש להכין סיפורי כיסוי לרקע האישי ולנסיבות הימצאותו של האדם במקום שבייתו. סיפורי כיסוי צריכים להיות הגיוניים וקרובים לאמת. סיפור כיסוי הזוי לא יחזיק מעמד זמן רב וכל שבירה שלו ע"י חוקר תיפגע ברוח עמידתו של השבי. סיפור הכיסוי צריך להיות ידוע ומוסכם ע"י חבריו של האדם ליחידה כדי שלא יכשילו אותו שלא בכוונה. לדוגמה - ניתן להסכים ביחידה מבצעית מסוימת, ששמות אנשיה יהיו שמות אנשי המנהלה של היחידה.

הכנתי האישית לאפשרות של שבי הייתה טובה מאד.

שנים ספורות לפני המלחמה הייתי אחראי על תרגיל השבי במסגרת בית הספר לטיס כך שהכרתי את הנושא והדרכתי אותו ברמה הבסיסית. למדתי רבות על חקירת שבויים מספרות ומחוקרים מנוסים כמו ידידי יעקב נחמיאס ז"ל. קראתי מספר ספרים על חוויות מהשבי של לוחמים במלחמת העולם השנייה ושוחחתי רבות עם טייסים שנשבו במלחמות קודמות.

מצבי הגופני היה תמיד טוב, חלקו מהתורשה וחלקו מאהבתי לטייל ולשהות בטבע. גם היותי מדריך מילוט בחיל האוויר בשנים קודמות תרם לשמירה על כושרי הפיזי. אף פעם לא הייתי במצב של עודף משקל.

את תרבות האויב למדתי כחלק מילדותי שעברה בקיבוץ מוקף כפרים ערבים ומאהלי בדווים. מהבדווים למדתי מנהגים ורכשתי ידע בערבית מדוברת. עם השנים נשכחו ממני מילים רבות אך מה שנשאר הספיק בהחלט לשלב הראשון. על מפות המילוט שאיתן טסנו בטיסות מבצעיות היו מספר משפטים בערבית שאותם למדנו בעל פה.

סיפור כיסוי קשה להכין מוקדם מדי כי עם שינוי תנאי הפתיחה יש להתאימו מחדש. לכן קבענו רק שלטייסיים נקרא בשמות אנשי התחזוקה והמנהלה שבטייסת ובבסיס. ברור שלמצב של שבי של לוחם בודד, כגון במלחמת ההתשה בה יכול טייס לנטוש מטוס לבדו מעבר לקו, יש להכין סיפור כיסוי שונה.

סיפורי האישי היה פשוט וקל להכנה. באפריל 1973 מוניתי לתפקיד ראש ענף חינוך במטה חיל האוויר והועלתי לדרגת סגן-אלוף, וזה לכשעצמו כיסוי מצוין. "אני בא לטייסת מדי פעם לשמירה על רמת הטיסה ולא מתמצא בעניינים המסווגים". זה אפשר לי לשמור על סיווג בטחוני נמוך(עיסוק בנושא שאינו מבצעי), בלי להמציא סיפור חדש וקשה לשינון. בנוסף לכך הודעתי לכל הצוותים שאני "יורד בדרגה" ואטוס בכל טיסה מבצעית עם דרגות רב-סרן, על מנת שרמת הציפיות ממני במקרה של חקירה תהיה נמוכה.

עד כאן אילו הכנות מוקדמות למקרה של נפילה בשבי.

לעבור את פרעה

פרק ב' התנהגות בזמן מלחמה

בפרוץ מלחמה, או בכל מקרה של כניסה לכוננות מבצעית למשימה מעבר לקו האויב או בסמוך לו, על כל אחד מהמשתתפים להכין את עצמו לאפשרות של נפילה בשבי.

יש לרענן את סיפורי הכיסוי בהתאם למצבים השונים. יש להפיץ את הסיפורים בין כל אנשי היחידה ולשננם היטב.

יש לדאוג למצב מיטבי מבחינה גופנית. על כל לוחם להיות שבע ורווה בזמן הפעילות המבצעית שלו. כל אחד חייב לנוח בין המבצעים עד כמה שניתן. הכי גרוע זה ליפול בשבי פצוע, עייף וצמא, כי זה מוריד מאוד את כושר ההתמודדות הראשונית עם האויב.

יש להקפיד על הצטיידות מלאה באביזרי המילוט המתאימים לאזור ואופי הלחימה. הגיאוגרפיה המתאימה לנו תהיה, בדרך כלל, מילוט ים או מדבר.

ציוד מסווג יש ללבוש כך שניתן יהיה להיפטר ממנו בקלות שלא להיתפס איתו על הגוף. הדבר נכון גם לגבי נשק אישי, שברוב המקרים עלול להפריע לשבוי יותר מאשר לעזור לו.

בעלי דרגות גבוהות יכולים להקטין במידה מסוימת את רמת הציפיות מהם, מצד האויב, על ידי כך שילבשו סימני דרגה נמוכה יותר, או שלא ילבשו סימני דרגה בכלל.

כשהתחילה הכוננות ביום ו' קראו לי לטייסת. העברתי את הפיקוד על ענף החינוך בטלפון לסגני עודד ונסעתי לבסיס. הכנתי את ציוד הטיסה ובדקתי כל פריט. הכנתי את האקדח ואת ציוד המילוט. ווידאתי שהמים טריים וסוללת ה"רינה" מלאה.

תודרכנו כללית על הסיכויים למלחמה ובהתאם לכך רעננתי את סיפור הכיסוי. הסרתי את דרגות הסא"ל ושמתי על סרבל הטיסה דרגות רס"ן שהכנתי מראש. תדרכתי את כל אנשי הטייסת לגבי דרגתי ציינתי גם שאם אפול בשבי יהיה הסימן שאני בשליטה השם שאמסור לאויב. שמי הפרטי המלא היה גור-אריה והודעתי שאם אהיה בסדר אציג את עצמי בשמי המקוצר- גורי.

עד כאן ההכנות לאפשרות של נפילה בשבי.

פרק ג' – הנפילה בשבי

הנפילה בשבי הייתה בשבילי הלאם לא קטן, למרות שהייתי מוכן יחסית, כפי שצינתי בפרקים הקודמים.

מטיסה מסודרת במטוס קרב, חזק וממוזג עברתי תוך שניות למצב מנוגד של אדם פצוע, התלוי חסר אונים על מצנח היורד כמעט ישר לידי כפריים עוינים. בנטישה, התנפנפה ידי השמאלית לאחור ונשברה במרפק. הקסדה, השעון, הכפפות וכמה פריטי ציוד נוספים עפו ממני עקב מהירות האוויר בה התחילה הנטישה (כ-480 קשר).

בשלב הראשון חשבתי איך לא לשקוע בשדה מוצף המים שבו נחתי. המים היו רדודים למדי וכשישבתי על קרקעית השדה הייתי מחוץ למים מהחזה ומעלה. יד שמאל הייתה תלויה, שבורה במרפק ולא יכולתי להפעילה. התרתי את החגור ביד ימין ובעזרת סכין המילוט דקרתי את סירת ההצלה והוצאתי ממנה את האוויר, במחשבה שאולי לא נראיתי על ידי הכפריים ואוכל לבצע בריחה ומילוט כל שהוא. תוך כדי כך ראיתי שכמה אנשים מתקרבים ולכן הפסקתי את ניסיונות ההסתרה, שידרתי ב"רינה" (רדיו ההצלה) שאני בסדר ולוקחים אותי בשבי. אחר כך זרקתי את ה"רינה" למים שלא ייתפש על ידי הכפריים.

הכפריים נעמדו על שפת השדה המוגבהת, אחד מהם כיוון אלי רובה וצעק לי "ארפה ידאך" (הרם ידיים). הרמתי את היד הבריאה ואז, כשהוא צעק לי "לתניין" (גם את השנייה) אמרתי לו "אנא מאגרוח" (אני פצוע). הוא התקרב ואמר לי "מאת חאפש", מילים שלא הבנתי, אבל הרגשתי את הכוונה להרגיע אותי לפי שפת הגוף שלו. ברגע זה הרגשתי שהסכנה לחיי קטנה משמעותית. ביקשתי "חודני לבוליס" (שייקח אותי למשטרה) והוא אמר "אנא בוליס" (אני שוטר). כנראה שהיה שייך למשמר הלאומי. ביקשתי "חודני ללגייש" (שייקח אותי לצבא) והוא אישר לי זאת. הוא ניגש אלי, הסיר ממני את שארית הציוד והשאיר אותי בסרבל ונעליים. הוא לקח למזכרת כל מה שניתן להסרה, כולל את דרגות הרב סרן שלבשתי.

במפגש הראשון עם האויב קיימת סכנה גדולה ביותר שעקב המתיחות והחשש השובים ינסו לנטרל את השבוי לפני שהמצב יירגע ואת זאת צריך למנוע בכל דרך אפשרית. אין לשחק את הגיבור ויש לבנות על אנושיות האויב. אסור שירגיש מאוים בשום שלב (הוא יודע שיש לכל קצין נשק אישי), ויש לתת לו את התחושה שהוא שולט בשבוי ובמצב. אם האויב פורק עליך זעמו אל תתנגד. תבכה ותצרח וזה ירגיע אותו יותר מהר מאשר אם תתאפק ותסבול בגבורה.

הפציעה עזרה לי להרגיע את המצב. יש אפשרות ששבוי יעשה את עצמו פצוע אולם אין להגזים בכך. היו שבויים שעל מנת שהאויב לא יפגע בהם בשלב המסוכן של המפגש עשו עצמם בעלי דרגה גבוהה במיוחד או שהציגו את עצמם כרופאים. כל תחבולה עשויה לעזור במפגש הראשון להצלת החיים.

קבוצת הכפריים העלתה אותי על סירה, כיסתה אותי בשמיכה להגן עלי מפני ההמון שהתקרב בצעקות וניסה לפגוע בי. משם הדרך ליחידה צבאית סמוכה הייתה קצרה. הוכנסתי לבונקר ונבדקתי ע"י רופא צבאי שדבר אנגלית. הרופא סידר לי מתלה ליד שהתנפחה בינתיים כמו כדורגל וכאבה מאד. הוא אמר שאין לו אמצעים לטיפול בשבר ושאתופל בקהיר, לשם עמדו לשלוח אותי בהפסקה שבין התקיפות.

חשבתי על אפשרויות בריחה. בשלב זה של קורות השבי עולה השאלה אם ניתן היה לברוח ולהימלט חזרה אל כוחותינו. מסקנתי היא שההזדמנויות לבריחה מעטות ביותר. על השבוי להיות במצב בריאותי מניח את הדעת, עליו לדעת מה קורה סביבו, כמה שומרים עליו ובדרך כלל המסקנה היא שהסיכון בבריחה גדול ביותר. הבריחות

בדרך כלל נעשו בשלבי ביניים בין מיתקנים או ממיתקני כליאה מסודרים, לאחר שלב החקירות, ולא בזמן שהשבוי נמצא תחת שמירה צמודה.

עם הפסקת הלחימה נלקחתי לקהיר ברכב, עם עוד כמה אנשי צוות שהופלו באותו יום. הגעתי למתקן חקירה כל שהוא. הוכנסתי לתא קטן. הייתי עם עיניים מכוסות וידי הבריאה קשורה באזיקים לרגל. המצרים הציפו את התא במים שהגיעו עד הברכיים כדי שלא אנוח עד החקירה. קיבלתי הוראה חמורה לעמוד כל הזמן. כל פעם שלא השגיחו עלי ניצלתי את הזמן להתיישב במים כדי לנוח וכן שיננתי כל הזמן את סיפור הכיסוי.

שוב ושוב אמרתי לעצמי שמטרתני היא לחזור הביתה חי, שפוי עם גרימת מינימום נזק למדינה.

פרק ד' - חקירות ראשוניות

החקירות הראשוניות קשות ביותר וכמעט תמיד הן מלוות בעינויים. לאויב אין זמן והוא שואף להוציא מהשבוי מידע חיוני להמשך הלוחמה, אפילו על חשבון בריאותו של השבוי.

ברוב המקרים ינסה האויב "לבשל את השבוי" כדי שהחקירה תהיה יעילה ומשמעותית. השבוי יקבל בשלב ההכנה מכות מסוגים שונים על כל חלקי גופו. תיתכנה הצלפות בחבלים, מכות חשמל, כוויות, הרעבה, הצמאה, מניעת שינה, העמדה על הרגליים, מניעת טיפול רפואי וכו'. האויב ינסה גם לפגוע נפשית בשבוי על ידי השפלתו בשיטות שונות, כגון סטירות, יריקות, הפשטה מבגדים, השתנה על השבוי וכו'.

מטרת האויב בשלב ההכנה לחקירה היא להתיש את השבוי כדי שהתנגדותו ושליטתו בנעשה ייחלשו לחלוטין והוא יענה על כל השאלות שיישאל בלי התנגדות ובקרה משמעותיות. יחד עם זאת יזהר האויב שהשבוי לא יאבד את הכרתו לזמן רב כי גורם הזמן בשלב הזה חשוב מאד ושבוי מעולף לא ניתן לחקור. יש להניח שהאויב גם לא יגרום בכוונה נזק בלתי הפיך לשבוי כי זה יכול להזיק לו בטווח רחוק. הוא יודע שגם חייליו שלו יכולים להיות בידי האויב והם עלולים לקבל יחס דומה כתגובה.

מטרת השבוי הינה להחזיק מעמד ולהישאר בהכרה ושליטה עצמית. במצבים הקשים בהם הוא עומד השבוי חייב לשמור על קור רוח ולהיאבק באויב על ידי בקרה מתמדת של כל פעולה, דיבור או תגובה. שמירה על הכוחות חיונית ביותר! מתי שרק ניתן יש לנצל הפסקות בין החקירות למנוחה – אם ניתן לשבת – שב. אם ניתן לשכב – שכב. אין להתנגד פיזית בשום שלב. הכוח בידי האויב והתנגדות רק מבזבזת את כוחות השבוי.

לאחר הכנה של כמה שעות נלקחתי מהתא המוצף בו שהיתי לחדר החקירה. כיסוי העיניים הוסר וכן הותרה כבילת רגלי לידי הבריאה. החדר היה מוצף באור חזק שסינוור אותי עקב שהייתי הארוכה בכיסוי עיניים בתא ההמתנה. מולי ישבו שני חוקרים ומאחרי עמד חייל לשמור שלא אעשה שטויות.

החוקר הראשון התחיל לשאול את השאלות הבסיסיות – שם, שם האב, שם המשפחה, בסדר הזה. בתחילה עניתי באופן אוטומטי ונתתי את שם המשפחה אחרי שמי הפרטי. מייד עצר אותי החוקר והדגיש את דרישתו לסדר הנכון. כשניסיתי לחזור על הסדר שלי חטפתי מכה מהחיל שמאחרי. למרות שבהתאם לאמנת ג' נבה (סעיף 17) איני נידרש לתת את שם האב הבנתי שאין טעם להתעקש על פרט שולי כזה ומסרתי את הפרטים המבוקשים בסדר הנדרש על ידי החוקר. בהתאם למתוכנן מראש מסרתי שם פרטי שגוי ודרגה צבאית נמוכה מהאמיתית ברמה אחת(מסירת הדרגה הצבאית נועדה בעיקר למתן זכויות קצין בשבי ואין הבדל באמנה בין דרגות הקצונה).

בשלב הזה החוקר הבכיר יותר דיבר בערבית והצעיר תרגם את הדברים לעברית די גרועה. לשאלות הראשונות זה הספיק. מכאן התחילו השאלות החשובות והתחלתי להיאבק על מעמדי. נשאלתי על יחידתי ולא עניתי ואז התחילו המכות, תחילה על הגב ואחר כך על המרפק השבור. כל פעם שנשאלתי ולא עניתי סימן החוקר לחייל שמאחרי והוא נתן לי מכה במרפק בעזרת מקל קצר. הכאבים היו נוראיים אבל כמה זמן הצלחתי לענות ב"לא יודע" או סתם בשתיקה. החוקר איבד את סבלנותו, המכות התחזקו ואני איבדתי את הכרת.

אחרי כמה סדרות כאילו, של שאלות, מכות והתעלפויות הרגשתי שאני מאבד שליטה. הייתי מטושטש ועייף ואיבדתי את תחושת הזמן. ביקשתי מים והחוקר הסכים בתנאי שאדבר. החלטתי בשלב הזה להתחיל לדבר.

ידעתי שעברו למעלה מ-12 שעות מהנפילה בשבי והערכתי שהדברים שהחלטתי לאמור אינם קריטיים להמשך הלחימה. בשלב זה ראיתי שהחוקר המתרגם לא יודע מספיק עברית. נשאלתי ושיקרת לי לגבי יחידתי ותפקידי. שיקרתי לגבי סוג המטוס בו טסתי והמשימה בה הייתי כשנפגעתי. בין התרגום לתרגום החוזר היה זמן לחשוב ולשנן את סיפור הכיסוי המתוכנן.

למעשה סיפור הכיסוי שלי התבסס על המצב האמיתי, פחות או יותר ולכן השתמשתי בו כל הזמן. בתקופת המלחמה הייתי ראש ענף חינוך בלהק כוח אדם. לחוקר אמרתי שהייתי ראש מדור השכלה(אחד משלושת המדורים בענף חינוך) להסברת דרגתי.

בהמשך החקירה, לאחר שקצת התאוששתי, ניסיתי שוב לעצור את הדיבור אבל שוב חטפתי מכות והתנגדותי הלכה ונחלשה. בשלב הזה איימו עלי במכות חשמל ובשלב מאוחר יותר איים החוקר ב"רולטה רוסי" עם אקדח ליד ראשי. דווקא האיומים למיניהם לא הפחידו אותי כלל אבל העמדתי פנים כאילו שכן. כל זה לא עזר הרבה באופן מעשי אבל תרם להרגשתי הטובה.

בשלב מסוים ראיתי שהתרגום היה גרוע כל כך שזה יותר הפריע משעזר. התרגום השגוי הביא ליותר מכות כי תשובות בלתי מתאימות לחוקר גרמו לו לכעוס, לרמוז לשומר שמאחרי וכולי. אמרתי שאני מדבר קצת אנגלית ומייד עזב החוקר המתרגם את החדר ומכאן ואילך החקירה נעשתה באנגלית.

חשוב לזכור שההתעקשות על שתיקה בשלב החקירה הראשון הינה חשובה ביותר. מלבד המניעה המודיעינית המיידית יש לזכור שה"שבירה" ההדרגתית צריכה לשכנע את החוקר שאכן מכאן ואילך השבוי משתף פעולה עם החוקר ואינו משקר. יחד עם זאת על השבוי לדבוק בשקריו ובסיפור הכיסוי ככל שניתן. דבר זה גם עוזר להרגשת הטובה שהוא שולט בעצמו ולא מוכר את המדינה בזול. רוב השבויים שלא התעקשו ודברו חפשי נפגעו נפשית, בטווח ארוך, כיוון שהרגישו תחושה של בגידה כביכול.

במשך החקירה אמר החוקר שאם אדבר הוא ישלח אותי לטיפול רפואי ביד השבורה וכך הוא המשיך כל הזמן למשוך אותי לדבר. בסוף כבר בקושי הרגשתי את היד וזה הפסיק להטריד אותי.

בשלב הזה, לאחר שנשאלתי רבות על גיחותיי במלחמה, על יחידות חיל האוויר השונות, על הבסיס שלי ועל המטה עבר החוקר לשאלות על הכוחות שחצו את התעלה. לשמחתי (המוסתרת) לא היה לי מושג מה קרה ליד התעלה באופן מפורט קשקשתי כל מיני מלבנים ודגלים שהחוקר הראה לי על מפת קוד שנתפסה באזור הקרבות. החוקר היה מרוצה מהקשקושים אבל יתכן שרק נראה לי כך. יש לזכור שהופלתי יומיים אחרי שכוחות צהל חצו את התעלה ומה שהדאיג את החוקרים זה החזית ומה שקורה בה.

כך נמשך הזמן שעות מספר שבו החוקר מעלה נושאים חדשים, אני מתכנן מה להגיד ובסוף אני משחרר אינפורמציה מבוקרת עד כמה שיכולתי. אחרי כמה שעות התחלתי לחוש עייפות נוראית ונפלתי על השולחן שלפניי. החוקר קרא לשומרים והם קשרו אותי שוב והחזירו אותי לתא. הפעם התא כבר לא היה מוצף מים והייתה בו מעין מיטה יצוקה מבטון. נשכבתי עליה ונרדמתי מייד.

ישנתי כמה שעות ואז דפקו בדלת הברזל של תאי וחזרתי למציאות.

שוב הובאתי לחדר החקירה. מולי אותו החוקר של היום הקודם. בתחילה הוא אימת שוב את פרטיי ואחרי שתיים שלוש שאילות מהלילה הקודם הוא התנפל עלי בצעקות. שיקרת לנו, רימית למרות שהבטחתי לך טיפול רפואי, לא טסת על מיראז' אלא על פאנטום והיחידה שלך היא לא טייסת זו אלא אחרת. התכווצתי בכסא וניסיתי להבין מה קרה. שיחקתי פגוע שלא מבין מה רוצים ממנו ואז הודיע לי החוקר שהנווט שלי נתפס וסיפורו גילה את הרקע שלי.

רק לא להישבר! יש לשנות מייד את סיפור הכיסוי ולהתחיל מחדש לשכנע שהפעם זה הסיפור הנכון. שוב חזרו השאלות הבסיסיות – יחידה? בסיס? מפקדים? משימה? וכן חזרו המכות על השבר עד התעלפות. השומר המכה היה הפעם בריון ענק שלא השתמש במקל אלא אחז את המרפק בידו ונתן לחיצות כל פעם שנדרש לכך על ידי החוקר.

הפעם נשאלתי יותר על אמצעי חימוש, מארזים אלקטרוניים ועל תגבורות של מטוסים שהגיעו לבסיס. אמרתי שראיתי שני פאנטומים בצבעי הסוואה שונים משלנו אז יתכן שהם היו תיגבור. ככה עברו עוד כמה שעות של חקירה והפעם, בסיום, נילקחתי למרפאה, הוכנתי לטיפול, ובהרדמה כללית יישרו לי את הזרוע והושם עליה גבס לכל אורכה. הרופא הצבאי הסביר לי שלא צריך היה לפתוח את המרפק ושתוך כמה שבועות הוא יתאחה ויחלים מעצמו (כמה שהוא טעה...).

אחרי זה קיבלתי פיתה עם גבינה צהובה וזה היה האוכל הראשון שלי בשבי.

כשהתאוששתי, נכנס קצין גבוה לחדר המרפאה ושאל אותי אם אסכים להגיד בטלוויזיה מה שאמרתי בחקירה לגבי התיגבור של המטוסים. יש לזכור שהופעה בתקשורת משמשת ברוב המקרים תעודת ביטוח לשבוי כי אחרי זה לא ניתן להסתיר היעלמות שלו. הבעיה היא שכל הצגת התלהבות בהיענות להצעה כזו יכולה לעלות לשבוי בסחיטה נוספת של אינפורמציה ולכן יש להיזהר ממתן הסכמה מיידית לאירוע כזה. אמרתי לקצין, לאחר הצגה של היסוס, שאסכים בתנאי שלא יציגו את זה כמתן אינפורמציה בהתנדבות, אחרת יבולע לי כשאחזור לארץ בסיום המלחמה. הוא הבטיח (כמובן שזו הייתה גם הצגה מצידו) ונלקחתי לקהיר לאולפני הטלוויזיה.

זה היה בערב ועם עיניים מכוסות לא יכולתי לראות את הדרך. לפי הרעש הסביבתי ידעתי שאנחנו נכנסים העירה. נלקחתי לאולפנים ובחדר צדדי הסירו את כסוי העיניים ואדם בתלבושת אזרחית תדרך אותי על הצילומים. הוא פירט את השאלות ואת התשובות ואחר כך הוכנסתי לאופן הצילום. ישבתי על כסא, המראיין מולי וברקע עמדו עשרות אנשי הטלוויזיה המצרית שבאו לראות שבויי ישראלי אמיתי. הצילום החל וחזרו עליו כמה פעמים עד שכל המעורבים אישרו את התוצאה.

בגמר הצילומים נלקחתי חזרה למתקן החקירות והוחזרתי לתאי לשארית הלילה. אחרי כמה שעות העירו אותי לקחו אותי לחצר גדולה בה ראיתי, ע"י הצצה מתחת כיסוי העיניים, קבוצה של שבויים נוספים. השאירו אותנו תחת השגחה של כמה חיילים ואילו התחילו לקלל ולהכות אותנו בכבלי חשמל. הם שאלו אותנו - "אינתא טאייאר או מלאח"? (האם אתה טייס או נווט). את הטייסים הם היכו יותר חזק, משום מה, אבל כולם חטפו. אחרי שהצריחות נשמעו בכל רחבי המתקן הופיע פתאום קצין שעצר את ההתעללות. צריך תמיד לזכור שהקצונה מתנהגת ביתר אנושיות מהחיילים הרגילים ויש לשאוף תמיד לחסות של קצין בשטח, אם ניתן. את סימני ההצלפות ראו על הגב שלי עוד כמה חודשים...

העלו אותנו על משאית ואחרי נסיעה קצרה נכנסנו לכלא הצבאי הראשי – "אעבסייה". מכאן התחיל השלב הבא של השבי.

פרק ה' – חקירות ושהייה ממושכת בשבי

בגמר החקירות הראשוניות מועבר השבוי לכלא צבאי רגיל בו יעבור עליו הזמן עד השחרור. אם השבוי בריא הוא יוכנס לתא רגיל, בו ימשיך האויב לחקור אותו בשיטתיות עד שיאמין שלא יוכל לשאוב ממנו יותר מידע.

אם השבוי פצוע הוא יועבר לתא בתחום המרפאה של הכלא ושם יחקר בהמשך עד החלמתו. עם ההחלמה יועבר השבוי לתא כלא רגיל.

כל זמן החקירות יושאר השבוי בבידוד משבויים אחרים ועם סיומן יצורף אליהם לחדרים המכילים כמה שבויים.

החקירות בשלב הזה מיועדות לקבל מהשבוי מידע על כל מה שרק ניתן. מידע צבאי בעיקר אבל גם מידע כללי על נושאים אזרחיים. עומס החקירות תלוי בזמן העומד לרשות החוקרים. אם השבויים עומדים להשתחרר בהקדם העומס יוגבר-ולהיפך-אם ידוע לחוקרים שהשבוי יהיה זמן רב בכלא העומס יופחת.

החקירות מתחילות בשאלות רגילות על רקע ותולדות השבוי. בדרך כלל יתחיל החוקר בשאלות תמימות ולאט לאט ייכנס לשאלות על נושאים מסווגים. כל פעם ינסה החוקר לפתות את הנחקר ע"י מתן הבטחות לשיפור תנאי הכלא, מתן אוכל משופר, שתייה, סיגריות וכו'. הנחקר חייב לעמוד על המשמר ולא להיגרר לדיבור חפשי. כל תשובה צריכה להישקל ולהימסר באי רצון. זהו מאבק מתמשך שאין לו סוף. כשהחוקר רואה שאינו מגיע לתוצאות רצויות לו הוא עוצר ועובר לנושא אחר. כעבור זמן הוא חוזר לנושא הקודם והשבוי חייב לזכור בדיוק מה אמר קודם על מנת שלא ייתפש בשקר וכל מה שאמר יתמוטט. כשחוקר מתעייף הוא הולך לנוח אבל חוקר אחר מגיע וממשיך, כך שהשבוי לא נח וצובר עייפות, דבר המקשה עליו את העמידה בחקירות.

חוקרים נחלקים ל"רעים" ו"טובים" אבל לכולם אותה מטרה – קבלת מידע מהשבוי. החוקר ה"רע" צועק, מאיים ומכה ואילו החוקר ה"טוב" מתייחס בהבנה אל מצב השבוי, מספר לו על משפחתו ועל הרקע שלו ואיך הגיע להיות חוקר, כל זאת במטרה להביא את השבוי למצב של צורך לתגמל את החוקר על יחסו הטוב. תשובות תמורת הטבות ו"השתתפותו" של החוקר במצבו.

יש לזכור ששני סוגי החוקרים שואפים לאותה מטרה. דווקא החוקר ה"טוב" מסוכן יותר וברוב המקרים משיג יותר תוצאות.

רוב החקירות בנויות על שיחה בין החוקר והנחקר וההתמודדות הינה על היכולת להשיג תנאים תמורת מידע. השאלות מתרכזות ביחידת השבוי, חברים לשירות, מפקדים לכל אורך השירות, ציוד, יחידות, מחנות ובסיסים שבהם שירת השבוי וכו'. השבוי יישאל על שיטות לחימה בהן התאמן וציוד חדיש שראה בבסיסו. הוא יישאל על מחנות ויחידות איתם בא במגע וכן על מתקנים בולטים באזור בו שירת, כגון תחנות שאיבה, קווי דלק, נמלים ובסיסי תעופה שראה או מכיר.

על כל השאלות יש לענות תוך הימנעות מגילוי דברים מסווגים וכל שבוי צריך לדעת מהו נושא מסווג, בהתאם לרמתו וניסיונו הצבאי.

אם השבוי שיכנע את החוקרים בכנותו הוא יוכל לשכנע אותם שדברים מסוימים אינו מכיר כי אינם בתחומו. זאת משימה קשה ועלולה להיות כרוכה בסבל גופני, בעיקר על ידי חוקר "רע", אך זה משתלם כי החוקר המשוכנע יעזוב בסופו של דבר את הנושא.

לדוגמה, מניסיוני, אציין שני נושאים שעליהם התעקשתי. האחד הוא מל"טים (מטוסים ללא טייס), שהיו בזמן המלחמה בראשית דרכם בחיל האויר. החוקר ניסה "להוביל" אותי לבסיס "פלמחים" בשאלות על הציד שבבסיס ועל מל"טים האמורים להיות שם. התעקשתי שאף פעם לא הייתי שם ואין לי מושג על מל"טים. אחרי זמן מה הוא עזב את הנושא. הנושא השני הוא מבנה ה"בור" (בונקר המבצעים) במטה חיל האויר. התעקשתי עד הסוף שהאזור מסווג ושומר היטב ורק קצינים מורשים יכולים להגיע לשם. טענתי שבתפקידי כראש מדור השכלה בענף חינוך אין לי שום גישה לשם ואחרי זמן רב החוקר עזב את הנושא.

גם בלילות היו משאירים לי שאלונים על ישראל, מיקום בסיסים ומחנות של חילות אחרים. הייתי חייב לענות על כל השאלות. כתבתי כל מיני דברים לא חשובים או דברים שהמצאתי ואחר כך התאמנתי רבות בשינון הפרטים שכתבתי. ככל שגמרתי למלא את השאלונים מוקדם יותר יכולתי לקרוא לשומר, למסור אותם וליפול על המיטה לישון.

המונחים "לא יודע" ו"לא זוכר" הופיעו רבות בחקירות אבל בעיקר על מנת להרוויח זמן להכנת תשובה. חייבים תמיד לענות תשובה אבל לא לדייק. היכן שניתן יש להאריך ולפרט בסיפורים לא חשובים על מנת למשוך זמן.

זמן, זמן, זמן!

הזמן הינו הגורם השולט בנושא השבי. לאויב תמיד חסר זמן והוא לוחץ לתשובות. השבוי מנסה למשוך זמן כי אין לו שום דבר אחר לעשות לטובתו ואף פעם אין הוא יודע מה יקרה בעוד רגע. הזמן הינו הנעלם הגדול בחיי השבוי וזה גם הגורם המלחיץ ביותר בהוויית השבי. השבוי חי את ההווה ואין לו זמן לחשוב על העבר. האויב יודע זאת והוא מנסה לטשטש את מודעות הזמן של השבוי. החוקר לא יענוד שעון כדי שהשבוי לא ידע את השעה. בדרך כלל חדר החקירה יהיה סגור ומואר על ידי מנורה, כך שיום ולילה נראים לשבוי אותו הדבר. תחושת הזמן אובדת מהר מאוד והשבוי חי בין הארוחות, השינה והחקירות. כל דבר המשנה את השיגרה מהווה מאורע חשוב בחייו.

את הערכת הזמן הבסיסית עשיתי לפי התקדמות צל הסורגים מצד אחד של החדר בבוקר ועד הצד השני בערב. ניסיתי לספור את הימים שעברו אך התייאשתי די מהר. הייתה לי הערכה כללית על הזמן שחלף אבל זה לא היה מדויק.

בזמן שהיה הממושכת, כאשר נגמרות החקירות הראשוניות מתחיל להיווצר זמן פנוי בין החקירות, הארוחות והאירועים.

כעבור כעשרה ימים נלקחתי לספר הכלא, שגילח לי את כל הראש. סוף כל סוף הפסקתי לסבול מכאבי הראש שנבעו מכל הבוץ והליכלוך שהצטברו על השיער. (כשחזרתי מהשבי שמעתי שבשביים רבים נעלבו עקב התספורת הזו, מה שלי זה רק עזר). הראש מעתה היה נקי וחפשי ויכולתי לישון בקלות.

מדי כמה זמן לוקחים את השבוי לשירותים ופעם ביומיים גם למקלחת. כל הדברים היום יומיים האלו עושים סדר יום ומשנים את שגרת ההמתנות והחקירות. בזמן המעבר למקלחות יש גם אפשרות לזרוק מילים לשבויים אחרים ולהחליף אינפורמציה. כך למשל העברתי את העובדה שצה"ל חצה את התעלה (יומיים לפני שהופלתי) וזה שימח את כל האגף בו היינו.

בזמן המלחמה, לקראת סופה היה כשבוע בו כמעט שלא נחקרתי. החוקר ה"טוב" שלי הביא לי עיתון איראני באנגלית וקראתי אותו בשקיקה, למרות שהיה ישן מלפני המלחמה. אחר כך הביא לי ספר באנגלית שאותו לא גמרתי לקרוא בשבי. (כשחזרתי ארצה רכשתי אותו וסיימתי לקרוא). באחד החיפושים שעשו בתא שלי מצא

הסוהר את הספר והחרימו למרות שמחיתי ואמרתי שזה של החוקר והוא נתן לי אותו ברשות. זה כמובן לא עזר אבל לא יכולתי להשפיע ואפילו את החוקר שנתן לי אותו לא ראיתי יותר עד השחרור.

באותה התקופה הופיע פתאום איש הצלב האדום, דיבר איתי כמה מילים, רשם כמה דברים ואיפשר לי לרשום על גלויה כמה מילים למשפחה. כתבתי שהכול בסדר ושלא ידאגו. המכתב לא נמסר מעולם למשפחתי, אבל עצם הופעתו של נציג העולם החיצוני בתוך כל הוויית השבי הלחוצה נתן זריקת מוראל עצומה, כי זה גם רמז על סוף השבי המתקרב.

באחד הימים נלקחתי במכונית סגורה אל מחוץ לכלא. הוכנסתי לאולם, כיסו את עיני ולאולם נכנסו כמה אנשים בלבוש אזרחי. למרות כיסוי העיניים יכולתי להרים מדי פעם את הראש והצלחתי להציץ בהם עד לגובה החגורה. יכולתי לזהות שהם היו לבושים בחליפות יקרות והנעלים היו מצוחצחות למשעי. התפתחה בינינו שיחה שלא עסקה בנושאים צבאיים אלא רק בדעותיי על החיים בישראל ועל הפוליטיקה בארץ. האנגלית שלהם הייתה מצוינת והתרשמתי שאילו היו אנשים מצמרת השלטון שחיפשו דרך להכיר יותר טוב את ישראל. השיחה הייתה ארוכה ונעימה והיוותה שינוי עצום להוויית השבי. בגמר השיחה איתם הוחזרתי לתאי בכלא וחזרתי לשגרה.

כאשר יש זמן פנוי בשבי צריך למלא אותו בצורה יעילה. משיחות עם שבויים שהיו זמן רב בכלא למדתי כל מיני אמצעים להעברת זמן טובה. השבי שלי היה קצר מאוד (חודש אחד בלבד), ולכן לא היה לי עודף זמן. בזמן פנוי ניתן ללמוד, לשחק, לדמיין, לאמן את הגוף וכולי-כיד הדמיון של כל אחד.

יום אחד נלקחתי לבית החולים הראשי של קהיר- "מאעדי". הוכנסתי לחדר גדול עם עוד כמה שבויים, נלקחתי לבדיקה רפואית בה הוחלף לי הגבס שעל ידי ונאמר לי שמכאן ואילך נגמר החקר ונישאר בבית החולים הזה עד השחרור. נתנו לנו אוכל טוב ופיז'מות חדשות ושמו לידנו אחיות מחייכות. אמרתי לחבריי לחדר שאין סיכוי שזה נכון וזו רק הצגה, כנראה בשביל תעמולה, אבל לא הרשו לנו לדבר יותר. עד מהרה נכנסה קבוצת עיתונאים זרים וצלמים וראיינו אותנו במשך כשעה. אמרנו, כמובן, שהיחס אלינו טוב ואנחנו מקווים לסיים המלחמה בהקדם (נרמז לנו שלא כדאי לתאר מה שבאמת עובר עלינו ומהיכן הגענו). בגמר הראיונות עשינו "טוטו" תוך כמה זמן נחזור לכלא "עבסייה". רוב השבויים בחדר אמרו שנחזור תוך יומיים, שלושה ואני אמרתי – תוך שעתיים, שלוש. אפילו אני טעיתי- כעבור חצי שעה בלבד נגמר הסיפור והוחזרנו "הביתה".

היו עוד מספר אירועים ששברו את שיגרת השבי אך מכיוון שעברו שנים רבות קשה לי לתזמן אותם. אכתוב אותם בקיצור כי אולי זה יוסיף מימד כל שהוא לאוסף האירועים והניסיונות.

האוכל שקיבלנו היה פשוט ומעט ותמיד ניסינו לשכנע את השרת שהביא אותנו להוסיף משהו. פעם פיתה ופעם תמרים (קיבלנו ארבעה תמרים בצהרים). התמרים היו בוסר וחרכו את הפה. שמתתי אותם על החלון שיבישילו אבל אז באו ציפורים ואכלו אותם. למדתי, לכן, לאכול את התמרים כמו שהם, למרות הצריבה...

כל פעם שלא יכולנו להיות בתא בשעת הארוחה דאגו השרתים ויתר השבויים שהאוכל שלנו יישמר עבורינו. אם היינו במקום אחר בו קיבלנו אוכל היינו מחלקים את האוכל שנישמר עבורינו בין השבויים בתאים השכנים. בסך הכול קיבלנו אוכל סביר ותוך השבי ירדתי רק 10 קילוגרמים במשקל (שחזרו תוך חדשים מחזרתי ארצה).

בתקופה שהחקירות פסקו שמעתי פעם מטוס קרב שמתכונן לנחיתה בשדה התעופה שליד הכלא ("קהיר בין לאומי"). עליתי על הכסא שבתא כדי שאוכל לראות את המטוס דרך חלון התא, שהיה גבוה למדי. ראיתי מיג-19 "צלע הבסיס" עם גלגלים מורדים לנחיתה. בדיוק כשהסתכלתי על המטוס עבר סוהר שראה אותי עומד על הכסא עם הפנים לכיוון החלון. הוא ניכנס לתא והיכא אותי עם אלת גומי כאילו שרק כעת התחיל השבי. אחרי שהוא הלך הייתי די שבור וכשהחוקר ה"טוב" בא לחקור אותי הוא ראה את מצבי ושאל מה קרה. סיפרתי לו על האירוע. הוא יצא ותוך זמן קצר ניכנס אלי מפקד הכלא בדרגת "מוקאדם" (סא"ל) וביקש ממני לחזור על הסיפור. אחר כך הוא אמר שהסוהר חרג מסמכותו והוא יענש. כעבור יומיים הגיע אלי הסוהר, אמר שקיבל יומיים מחבוש והתנצל בפני.

פעמיים במשך השבי העבירו אותי לקומה אחרת בכלא. איני יודע למה. יתכן שזה חלק מהלחץ – שבירת השיגרה. כל שינוי בשיגרה יוצר לחץ וצורך ללמוד מקום חדש ותנאים חדשים. גם השכנים חדשים- אינך מכיר אותם וצריך להיזהר לא לגלות פרטים מיותרים. הקשר עם שבויים אחרים נעשה בכל דרך אפשרית – לחישות, תנועות ידיים ושפת גוף, אבל בעיקר עידוד ותמיכה קולית כשניתן. כאין שומר בקרבה ניתן לדבר חופשי דרך הקיר ומעבר לפרוזדור. כך אפשר להעביר אינפורמציה ומילות תמיכה. זה חשוב ביותר בעיקר אחרי סדרת מכות ועינויים. אני זוכר שבזמן שהיכו בחקירה את אורי, הנווט מהטייסת שלי, שהיה בתא הסמוך, נלחצתי יותר מאשר בחקירות שלי וכך גם אמרו לי יותר מאוחר חברים אחרים לשבי - סבל של חבר לשבי משפיע בצורה קשה על כל אחד בסביבתו הקרובה.

השבי שלי היה קצר, יחסית. בשבי ארוך, כאשר נגמרות החקירות, מרכזים את השבויים בקבוצות ומתפתחים חיי שבי בהתאם לתנאים המצויים באותו זמן. חיי שבי ארוכים מתבטאים בפיתוח הווי התלוי באופי הקבוצה ובמקום הכלא. מתוך סיפורים של שבויים אחרים ניתן ללמוד על צורות החיים בכלא-חגים, לימודים, משחקים, תורנויות וכולי.

בתנאי שבי ארוך ניתן לבדוק אם האויב מקיים את אמנת ג'נבה על כל סעיפיה. יש לזכור שהאמנה נכתבה בהתאם לתנאים שהתקיימו במלחמת העולם השנייה וחלק ניכר מהסעיפים כבר אינו מתאים היום. יש לזכור שאמנות ג'נבה לסוגיהן (ישנן ארבע) נוצרו לפתור בעיות בין מדינות ולא בין מדינה לאירגון טרור.

בסוף תמיד מגיע השחרור. האויב מנסה לשמור על תאריך השחרור בסוד, על מנת שלא תהיה אכזבה במקרה של דחייה ברגע האחרון. דבר כזה יכול לשבור נפשית את השבוי.

כך, באמצעיתה של חקירה לילית נכנס קצין ודרש להפסיק מייד את החקירה. הוא הוביל אותי לאולם גדול בו נפגשתי עם שבויים רבים שמחים וצוהלים. נתנו לנו פיזמות חדשות, צבעו את הגבס המלוכלך שעל ידי בצבע לבן מבהיק ורק אז נודע לי שבבוקר אנחנו חוזרים ארצה.

את ההרגשה הזו, של בשורת השחרור קשה לתאר ודמעות התרגשות עדיין עולות בעיניי כאשר אני כותב זאת כ- 40 שנה מאוחר יותר.

בבוקר השחרור כיסו לנו את העיניים, סידרו אותנו בטור והובילו אותנו לאוטובוסים. כשחיכנו לאוטובוסים עבר בינינו הילד השרת ונפרד מאיתנו בדמעות...

פרק ו' חזרה מהשבי ושיקום

החזרה מהשבי למולדת הינה חוויה רגשית חזקה ביותר. הפדוי עובר ממצב אחד להיפוכו, דבר הגורם לזעזוע והלם חזק ביותר. התחושה הראשונה, המגיעה עם בשורת השחרור, הינה שמחה והקלה עצומה!

אחר כך מתחילות להגיע תחושות מעורבות של "איך יהיה המפגש" עם המשפחה והחברים ועולות תחושות של רצון למילוי חוסר במידע על כל מה שקרה בזמן שהפדוי לא היה בארץ. עולות מחשבות על קבלת הפדוי במשפחה ובחברה, של איך הוא עמד בשבי וכמה הוא סבל... כל המחשבות מתרוצצות בראש בערבוביה אחת גדולה וזה עלול לבלבל ולהפחיד, בעיקר בשלב המעבר ארצה.

כשמגיע הפדוי ארצה הוא עובר קבלת פנים רשמית על ידי צמרת השלטון והפיקוד. יש לאפשר לו פגישה ראשונית עם המשפחה, אחר כך עם מפקדיו וחבריו ואחר כך עם חוגים יותר רחבים של משפחתו ומכריו. הפדוי יעבור בדיקות רפואיות מקיפות ותחקירים עם אנשי מודיעין ובטחון שדה. כמובן שעליו לספר את כל מה שהוא יכול על כל מה שעבר עליו. הדברים לא יהיו מסודרים והזכרונות יכולים להגיע בחלקים שאינם מושלמים. במשך הזמן ייזכר הפדוי בפרטים רבים שלא עלו בתחקירים הראשונים. רצוי לרשום כל דבר שבו ניזכר הפדוי כי ניתן להפיק לקחים מפרטים רבים. גם דברים קשים ולא ברורים יש למסור ולתחקר.

צריך להתכונן לכך שיהיו קשיי חזרה לחיי יום יום, בעיקר אחרי שבי ממושך. רצוי ללוות את הפדוי על ידי פסיכולוג קשיים בחיי המשפחה יש לפתור בעדינות והמון סבלנות. אין להתפלא אם קורים משברים במשפחות פדויים. יש לטפל בהם במקצועיות.

יש לטפל, כמובן, בכל בעיה רפואית ולהחזיר את הפדוי למצבו הבריאותי הקודם לשבי עד כמה שניתן.

ההחלמה המיטבית הינה האפשרות של הפדוי לחזור למצבו ומעמדו הקודם לשבי.

יש לזכור שיכולים להיות משברים נפשיים זמן מה אחרי החזרה ארצה. ידועים מקרים שמשבר נפשי קורה זמן רב אחרי שהכל נראה רגיל. פדויים נוטים להתבייש ולהסתיר בעיות וקשיים שנוצרו עקב השבי. יש לעזור להם לפתור את הבעיות בהבנה ומקצועיות.

אין שום מניעה לחזרתו של פדוי לשירות מלא בצבא, כולל תפקידים מבצעיים. אמנת ג'נבה קובעת שיש לשחרר את הפדויים משירות אבל הכוונה היא להגנה על הפדוי מפני המדינה, שלא תחייב אותו לחזור ולהילחם. אם הוא בוחר לחזור לשירות יש לתמוך ברצונו זה. אין שום מניעה באמנה לכך שיחזור להילחם והיא מגינה עליו תמיד. ראה את הסעיפים 12, 13, 14, 91, ו-117 באמנה(רשומות המדינה - כתבי אמנה).

לסיום, יש להדגיש שוב שכל שבוי נופל בתנאים שונים – סוג המלחמה, מקום השבי, כמות השבויים באותו המקום, הזמן וכו'. אין להסיק מהכתוב שכך זה תמיד. בנושא השבי ישנן הפתעות רבות. יש לזכור את העקרונות ואותם יש ליישם בהתאם לתנאים.

בברכת "פדויים לציון ברינה"!